

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ФАОЛИЯТИ АСОСИДА САНОАТ ЗОНАЛАРИНИ МОДЕЛЛАШТИРИШ

Бердиев Малик Холиқулович
катта ўқитувчи

Джумақулов Фозил Узоқович
ўқитувчи

Жалилов Зиёдулло Фазлиддин Ўғли
магистр

Samarqand davlat Arxitektura-qurilish universiteti
(Uzbekistan)

djumoqulov1985@gmail.com

***Аннотация:** Мазкур мақолада, ишлаб чиқариш фаолияти асосида саноат зоналарини моделлаштириш тадқиқ қилинган. Шунингдек, бозор муносабатлари асосида саноат зоналарини лойиҳалаш, режавий таъкил этиш масалалари асослаган.*

Дунё мамлакатлари шаҳарсозлиги жадал ривожланиб бормоқда, чунки ижтимоий характерга асосланган, экологик устуворликка қаратилган, иқтисодий самарадор йўналиш фаол ривожланмоқда. Унинг бош мақсади шаҳарсозликда инсонлар учун шарт-шароитлар ва имкониятларни яратишга қаратилган. Жаҳон шаҳарсозлигида шунга асосланган ғоялар асосида саноат зоналарини тадқиқ этиш ва муаммоларни тўғри ҳал қилиш талаблари тобора ортиб бормоқда.

Юртимизда шаҳарсозликнинг самарали йўналишларини аниқлаш ва ривожлантириш борасида кенг қамровли тадбирлар амалга оширилиб бормоқда. Шунинг учун, бугунги кунда замонавий шаҳарсозликни ҳудудий ривожлантириш вазифасига қараб, ҳудудлаштириш, режавий тузилма, муҳандислик-транспорт инфраструктураси, табиий бойликлардан унумли фойдаланиш ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, шаҳарларда саноат зоналарини ривожлантириш, лойиҳалаш, ривожланган мамлакатлар тажрибаларини ўрганиш ҳамда муаммоларни ҳал этиш эҳтиёжлари ортиб бормоқда. Шу сабабдан ишлаб чиқариш фаолияти асосида саноат зоналарини моделлаштириш бугунги кунда долзарб муаммолардан бири ҳисобланади.

Шаҳар аҳоли пунктларининг ишлаб чиқариш ҳудудлари саноат корхона-ларини умумий ишлаб чиқариш инфратузилмаси ва ёрдамчи ишлаб чиқариш-лар асосида бирлаштирадиган ишлаб чиқариш зоналари кўринишида шакл-лантириш лозим.

Ишлаб чиқариш зоналари ишлаб чиқариш технологик, транспорт, сани-тария-гигиеник ва функционал талабларга мувофиқ ҳолда шакллантирилиши зарур. Шунингдек, саноат зоналарининг режалаштирилиши ва қурилиши лойиҳалари ва схемаларида тегишли ишлаб

чиқариш соҳаларининг истикболли ривожланиши бўйича прогнозларни ҳисобга олган ҳолда амалга ошириш керак.

Ишлаб чиқариш қурилиши функционал зоналари, муҳандислик ва транс-порт инфратузилмалари таркибига қуйидагиларни киритиш мумкин:

коммунал зоналар - коммунал ва омборхона объектлари, уй-жой-коммунал хўжалиги объектлари, транспорт объектлари, улгуржи савдо объектлари жойлашган зоналар;

саноат зоналари - атроф-муҳитга таъсир меъёрлари ҳар хил бўлган ишлаб чиқариш объектлари, шунингдек темир йўлнинг кириш йўллари жойлашган ва одатда, эни 50 метрдан катта бўлган санитария-ҳимоя зоналари ташкил этилишини талаб қиладиган зоналар;

ишлаб чиқаришнинг бошқа турларига оид, муҳандислик ва транспорт инфра-тузилмалари (илмий-ишлаб чиқариш зоналари, технопарклар).

Саноатни режалаштириш ва ривожлантиришда, ҳудудда ҳар бир иқтисодий шаҳар ва туманни юқори даражага кўтариш ва ривожлантиришнинг зарурий вазифасидир. Маълумки, ишлаб чиқарувчи кучлар ва унинг энг муҳим элементи бўлган саноатни жойлаштиришнинг асосий қонуниятлари ишлаб чиқариш усули билан белгиланади. Шу сабабли ҳозирги бозор муносабатларини шакллантиришда, унинг барча тармоқларини жойлаштиришда иқтисодий ислохотни давлат амалга оширмоқда ва бу унинг таркибий қисми ҳисобланади ҳамда уни амалга ошириш миллий иқтисодиётимизнинг ҳозирги ҳолати ва стратегик вазифалари билан белгиланади.

Ишлаб чиқариш жараёнига узлуксиз эришиш, тежамкор ижтимоий меҳнат унумдорлиги ўсиши ҳамда аҳолининг моддий ва маданий фаравонлиги кўтарилиши саноат ишлаб чиқаришини жойлаштиришнинг иқтисодий-ижтимоий самарадорлиги мезонидир. Ишлаб чиқаришни жойлаштиришнинг фундаментал тамойиллари мавжуд бўлиб, улар ишлаб чиқариш кучларини, хусусан, саноатни мамлакат бўйича оқилона жойлаштириш, иқтисодий сиёсатни амалга оширишда илмий асос бўлиб хизмат қилади. Улар жумласига қуйидагилар киради:

- саноат ишлаб чиқаришини авваламбор хомашё, ёқилғи-энергетика манба-ларига яқин ва ниҳоят, саноат маҳсулотларини истеъмолчи ҳудудларга тобо-ра яқинроқ жойлаштириш;
- иқтисодий ҳудудлар ўртасида меҳнатни оқилона тақсимлаш ва иқтисодий ҳудудлар хўжалигининг мажмуали ривожланишини таъминлаш;
- ҳар қайси вилоят ва тумanning иқтисодий ривожланиш даражасини бараварлаштиришга интилиш;
- саноат тармоқларини жойлаштиришда республиканинг муҳофаа стратегиясига асосланиш;
- мамлакатлараро иқтисодий алоқаларда ўзаро тенг манфаатли муносабат-ларни ўрнатиш, халқаро меҳнат тақсимоли негизида самарадор-ликка эришиш, жаҳон хўжалишига интеграциялашувни жадаллаштириш;
- саноат корхоналарини жойлаштиришда ҳудуднинг экологик вазиятини ҳисобга олиш, атроф
- муҳитга чиқиндилар чиқаришнинг меъёрий нормала-рига асосланиш ва ҳоказо.

Умуман олганда, саноат ишлаб чиқаришини хомашё манбаига ва истеъмолчи ҳудудларга яқин жойлаштириш саноатни оқилона жойлаштиришнинг энг муҳим тамойилларидан бири ҳисобланади. Саноатнинг хомашё базасига яқин бўлиши қайта ишлашнинг барча тадрижий босқичларида ушбу ресурсни қайта ишлашдан тортиб, ярим фабрикатдан тайёр маҳсулот

олишга қадар, меҳнатнинг энг кам сарфлаш имкониятини назарда тутди. Масалан, электроэнергетика кўпинча сув ёки ёқилғи базасида ривожланади, тўқимачилик саноати хомашё манбаига яқинлаштирилади, озиқ-овқат саноати эса кўпроқ истеъмолчи ҳудудларда жойлаштирилади. Саноатни хомашё ва ёқилғи-энергетика манбаига яқинлаштириш ҳудудларда мавжуд ресурсларни қайта ишлаш соҳасига жалб этиш, корхоналарнинг оқилона ўлчамини белгилаш имкони-ятини беради. Хомашё, ёқилғи ва тайёр маҳсулотни узок масофага ташишни камайтиради ва шу асосда ижтимоий меҳнатни анчагина тежашга олиб келади.

Адабиётлар

1. Ортиқов А., “Саноат иқтисодёти”. Дарслик, Ўзбекистон ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси нашриёти Тошкент 2009 й.
2. Исамухамдова Д.У., Мирзаев М.К. «Замонавий шаҳарсозлик назарияси». Ўқув кулланма, Тошкент, 2015 й.
3. Шаҳарсозлик нормалари ва қоидалари (ШНҚ 2.07.01-03)